

rengues de serrayns --- bé armats ab lances grans e --- tenien los *aristols* fermats en terra, e ls fer<r>es devant», Desclot, 39; «en les proes de les galees d'En G. de Lodovia estaven ab la espasa o bordó en la mà, que altre no podie<t>s fer; e com n'i havia alcú qui presés lança o dart, sabien-ne tant <poc> que aytantost daven del *aristol* com del ferro», Muntaner, capítol 130; en el *Tirant de Galba*: «e los moros plegaven, e ab los *aristols* de les lances daven a les portes» (cap. 335, Ri., p. 931); un ex. encara en un eiximplí del S. xv en el *Dag*.

El mot resta amb un ús pastoral, en alguns parlars pirinencs: 'cap de l'agullada oposat a l'agulló' en el Conflent («Sant Lleó amb l'*aristol* de l'agullada va fer sàller una font», llegendes local que em contaven a Orellà, 1960), *ristol* 'dental de l'arada' (Griera, *BDC* xi, 91), alt-aranès *rustòl* i aran. mj. *rastòl* 'gaiato del pastor' (els quals, però, a causa de la r- i encara més per la -l conservada —cf. *linçò* 'llençol', *billò* 'fillol', etc.— han de ser manlleus del català pallarès, Cor., *VocAr.*, p. 100a). En l'ús cavalleresc va passar com a manlleu a l'aragonès antic: «podrà guoarnir el cabo d'aqueilla ansa com sortilla de fierro --- assí com el cuento de la lança, la qual es clamada en vulgar *aristol*», mj. S. XIII, en els *Fueros de Aragón* (p. 248) i el *Vidal Mayor* (7.21.4) p. p. Tilander; i al sicilià antic (a. 1519, *ristollu de lancaza* «contus», MLWagner, *ZRPb*. LXIV, 165); existia també en occità antic, on apareix en tres passatges de *Jaufré* (8420, 3340), ben bé amb el mateix sentit que en les nostres cròniques: «Jaufrés a girat l'*arestol* / cant lo cavalier é-l sòl, / e toca-l'en, e é-l no ·s mueu», v. 831; i en francès antic *arestuel*,¹ algunes vegades *arrestuel* (etim. pop. ben motivada puix que l'*aristol* podia usar-se per aturar —els bous, el carro, una barca, fr. *arrester*—): «en som l'*abòt*² dou fer ot un *arrestuel*», *Faits des Romains*, a. 1213, 701.10 (*Rom*. LXV, 481).

Ètimon, *ARISTULA (o si no, un *ARISTULUM extret d'aquest segons el model del sing. FERRUM al costat del plural FERRA, *lignum* ~ *ligna*, *ossum* ~ *ossa*, etc.),⁴⁰ però havent-se conservat la vocal postònica a causa del grup consonàntic ultracomplex imminent, i havent desaparegut els proparoxítons (i fins els paroxítons en consonant) en oc. i fr. del S. XIII i ja XII, es desplaçà l'accent (així s'incloua el mot entre els diminutius en -òLU amb o oberta, ajudant-hi alhora una espècie de metacedeusí que l'incorporava en la família de RESTIS 'rest de la llança', i ARRESTARE 'deturar', dels quals aparegué des de llavors com una espècie de derivat en -ol; el desplaçament de l'accent revela en català⁵⁰ que el mot, si no manllevat pròpiament d'Ultra-Monts, en tot cas sofrí entre nosaltres forta influència franco-occitana des dels orígens, cosa ben explicable en un terme del món cavalleresc.³

Igual material d'aquest mot, *aristol* 'voltadits, panadis', que *Dag*. localitza a la prov. de Lleida i *AlcM* a Balaguer, Sta. Coloma de Queralt i Bagà, i que Montanyà, *Topografia Mèdica*, p. 212, recull a Ponts amb la definició «necrosi de la falange»;⁴ sentit que s'explica perquè sovint els voltadits són deguts a una

espina o estelleta que s'havia clavat i que vam deixar-hi; altrament cf. el cast. *arestín* 'espècie de sarna', que suposa un *ARESTIGNEM (*DCEC* I, 257), i un *aristella* 'espècie de sarna que atacava les potes dels equins' (cita de la Menescalia de Díez, S. xv, en *AlcM*). *Aristós* (S. xv).

Duplicat d'*aristol* i de l'esmentat *ARISTULA deu ser el ribagorçà *risca* 'el boll que s'emporta el vent', que Krüger (*Misc. Alcover*, 519) troba a Bof, Barruera, Senet, Vilaller, Pont de Suert i Sopeira, si bé a Llastarri-Sopeira me'l definiren com una variant del *carragó* (espècie de mestall o de segó, 1958); ara bé en alt-arag. apareix la forma *riscla* justament amb el sentit de 'boll de ventar', tant a la V. de Gistau (Casac., *BDC* xxiv, s. v.) com a Bielsa (Badia), i hi ha *riscla* en diversos parlars cat. (Bulbena, etc.) en el sentit d'"estopa de cànem", aran. *arrisclat* «copo de càñamo» (Cor., *VocAr.*, 13b), Vall d'Aura *arrisclous* «mèche de lin» (ib.), Sant Gaudens *arrisclò* «filasse», *arrisclat* «quenouille, poignée de filasse» (Dupleich), bearn. *risclat* «petit paquet de lin» (Lespy), arag. d'Alquézar *riscla* «trozos leñosos de la fibra del càñamo» (Arnal Caveró), que segons GdD, *Dicc.* (696) és *riescla* a Jaca; tot això, junt amb el landès *arisclo* «esquirlla», tirolès *ristla*, *arisklo* id., suposen sens dubte la base *ARĪSTŪLA sincopada en *ARISKLA,⁵ amb parcial eliminació dissimilatòria de la segona líquida, cf. prov. alpí *rista* «filasse fine du chanvre», «le chanvre serancé, le pur brin» (Barcelonnette, Arnaud-M., pp. 84, 126).⁶

Encara un altre duplicat és *riscla* 'cèrcol que envolta les moles del molí' (*AlcM*) que era *ariscle* en un doc. de 1331 de Sta. Coloma de Queralt (*AlcM*) i això i objectes semblants en d'altres de rossellonesos.⁷ CPT.: *Aresnegre* eiv. o *arisnegre* (val.) 'blat d'aresta negra' (cast. *ariznegro* o *arizprieto*), contracció d'AREST-NIGRUM.

¹ Sternberg, *Die Angriffswaffen nach dem altfrz. Epos*, Marburg, 1888, p. 27. —² = fr. *about*, Godfroy, *Dict. Gral.* Tracta també d'*aristol* en un sentit semblant al que fem ací Wilh. Giese, *Waffen nach den kat. Chroniken des 13t. Jahrh.*, en *VKR* I, 1928, 141. —³ No sembla que tingui cap fonament l'accentuació *aristol* que li posen el *Dag*. i *AlcM*, desmentida per les rimes del *Jaufré*, pel diftong *ue* del fr. ant., i per l'accentuació viva en el català i aranès moderns. També perquè la *i* catalana no s'explicaria llavors partint ni d'ARISTA ni d'ARĒSTA. En posició pretònica, en canvi, entrem en el cas de *civada*, *cirera*, *sirà*, etc. —⁴ Si no m'erro, aquest no li posa accent; *AlcM* dona *aristol*, *-istul*, com a notació fonètica (??). —⁵ La *i* de *ï* llavors es deu poder justificar pel grup triconsonàntic, com en *dins* DE ÌNTUS, *dintre*, *intrar*, *acunça*, etc. —⁶ ¿O bé hi hagué compromís amb un mot sinònim d'altre origen? Cf. gascò bigordà *aricas* 'fibres de lli que cauen en bregar-lo' (L. Paret, *V. d'Arrens*, p. 21), norm. *èrèque* id., *FEW* I, 139. —⁷ «Un *ariscle* e restes de canybe ad ops de fer rodar dictum molendinum», doc. de 1361 i d'altres de 1375,